

Jan BLEYEN

Historicus en auteur

Amper 32, heeft Jan BLEYEN al twee boeken uit met de dood als thema. *De dood in Vlaanderen* vertelde een geschiedenis aan de hand van het bidprentje. In zijn nieuwe, indringende boek *Doodgeboren* geeft de historicus vorm aan een stil gebleven verleden. Luisterend naar ouders die hun kindje bij de geboorte verloren, gaat BLEYEN na hoe mensen omgaan met rouw, vroeger en nu.

‘Oudere getuigen deelden met me waar ze veertig jaar over zwegen’

Lieve WOUTERS

Hoe mensen betekenis geven aan dood en geboorte, dat is wat Jan BLEYEN zo boeit. Wanneer dood en geboorte samenvallen, staan mensen helemaal sprakeloos. Toch blijven ze niet zomaar het slachtoffer van hun verlies. Op creatieve wijze gaan ze op zoek naar betekenis, in allerlei handelingen. En die blijken diepgaand veranderd, stelt de historicus vast. Van ‘God geeft en neemt’ tot ‘de natuur beslist’. Een studie op het snijvlak van geschiedenis en antropologie.

–Maakte u ooit een doodgeboorte in familiekring mee?

Toch niet. Het idee om mijn doctoraal onderzoek toe te spitsen op een geschiedenis van rouw na een doodgeboorte, werd aangewakkerd toen ik een reportage zag op televisie: over een vrouw die haar zwangerschap vastlegde met een videodagboek. Toen haar baby de geboorte niet overleefde, bleef ze haar ervaringen op camera vastleggen. Die beelden heb ik zelf als een schok ervaren. Ze lieten me zien hoe ontwrichtend zo’n gebeurtenis is – omdat ze de wereld waarin we dag in dag uit leven door elkaar lijkt te schudden.

Aanvankelijk bleek het niet makkelijk getuigen te vinden. Zeker mijn oudere ‘vertellers’ kon ik slechts bereiken door een zoekertje te plaatsen in KERK & leven. Mijn boek begint overigens met het e-mailbericht dat ik kreeg van een van jullie lezers die in 1966 een kindje had verloren. Na al die tijd was ik de eerste met wie ze daar zo uitgebreid over zou praten.

–Dat laat sporen na, kan ik me indenken.

Ja, want ik luisterde telkens naar een stil gebleven verleden. Bij de oudere mensen die ik bezocht, was het kindje zelfs jarenlang zonder sporen gebleven. Decennia aan een stuk was het doodgezwegen door de omgeving. Wat deze ouders dus in mijn bijzijn deden, was al vertellend het kind een bestaan geven.

Dat kon alleen maar gebeuren doordat ik zelf een luisterend oor was: door vele en lange stiltes. Alleen in die aandacht kon er een ruimte ontstaan waarbinnen men de mogelijkheid vond om alsnog aan het ‘ontaalbare’ woorden te geven. Maar ook voor het schrijven moest ik zelf onthaasten. Niet toevallig konden vele zinnen en gedachten pas in de plooi vallen in de trapstienabdij van Westmalle, waar ik geregeld aan het boek ging werken.

Zeven jaar lang bezig zijn met het thema ‘dood’ scherpte bij Jan Bleyen zesde zintuig voor tijd en stilte aan. © Frank Bahnmüller

–In het totaal interviewde u een veertigtal mensen, jong en oud. U beschrijft de evolutie in het rouwen. Wat valt daarbij zoal op?

Terwijl het doodgeboren kindje vroeger meteen weggenomen werd zonder dat de ouders hun eigen zoon of dochter mochten zien of vastpakken, raden vandaag gy-

„Vroeger werd een doodgeboren kindje een engel, nu een ster of een vlinder”

naecologen, vroedvrouwen en verplegers ouders precies het omgekeerde aan: dat ze hun kindje koesteren en het bijna als een levende baby zouden behandelen door het te wassen, te kleden, aan te raken en een naam te geven.

Deze verschuiving toont tegelijk hoe we het goede of ‘gezonde’ rouwen vandaag ook in het algemeen anders zijn gaan invullen. In plaats van onze doden los te laten en te moeten vergeten, horen we ze vandaag – ook figuurlijk – vast te houden in de herinnering.

Niet alleen het lijfje van de baby kende trouwens die evolutie van verstoppertje naar zichtbaar maken. Ook de emoties van de ouders mogen nu niet langer bedekt blijven. Integendeel, vandaag luidt het sociale bevel dat we onze gevoelens een plaats moeten geven. Bijvoorbeeld door erover te praten in een zelfhulpgroep.

–Hoe werd destijds het verdriet om een doodgeboorte dan een plaats gegeven?

In de jaren 1960 klonk het nog vaak dat „Jezus daar zijn bedoeling mee had”. De reactie van menigeen was om zo’n meedogenloze God de rug toe te keren. Huilen in het openbaar was onfatsoenlijk, omdat het gezien werd als een daad van verzet tegen Hem die de dood had gewild. Meer nog, het was een voorrecht dat het kindje meteen naar de hemel mocht gaan, zonder aardse bezoedeling.

Tegelijk vonden velen steun in het geloof, met name bij Maria, met wie men een sterke band ervaarde. Over het voorgeborchte spraken mijn vertellers nooit. Blijkbaar was dat vooral een idee waar theologen zich mee bezighielden.

Indien we vandaag het vasthouden zo belangrijk vinden, heeft dat ook te maken met het wegvallen van de verrijzenisgedachte. Als er geen leven is na de dood, moeten we het hier en nu des te meer koesteren en betekenis scheppen in het nu. Vandaag heeft niet langer de Heer, maar de Natuur het ‘gewild’. Een verklaring wordt hier beneden gezocht: mensen willen precies weten waar het fout is gelopen. Tegelijk zoeken ze troost in die natuur. Ze halen bloemen in huis, zoeken stilteplekken op.

–Kan de natuur God dan helemaal vervangen als betekenisgever?

Veel van de symboliek die mensen vandaag in de natuur zoeken en vinden, verwijst nog wel naar de christelijke traditie. Vroeger werd een doodgeboren kindje een engel, vandaag een ster of een vlinder. Het gaat dus nog altijd om een beweging naar ‘boven’. Doodgeboorte blijft ons alleszins confronteren met een werkelijkheid die ons te boven gaat.

Jan Bleyen, *Doodgeboren*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2012, 238 blz., 19,90 euro, ISBN 978 90 234 6657 4.